

Langs Hærvejen gennem Silkeborg Kommune

- omkring shelterpladsen ved Christianshøj

Velkommen på Hærvejs-ruten

Med 55 kilometer afmærket vandresti og cykelrute byder Hærvejs-ruten gennem Silkeborg Kommune på enestående natur- og kulturoplevelser. Ruten følger den oldgamle færdselskorridor "Hærvejen" nord-syd langs Den Jyske Højderyg, som også danner vandskel. Her har mennesker medbringende dyr og varer gennem årtusinder kunnet færdes nogenlunde tørskoet udenom vandløb, sører og moser.

Her ved Christianshøj står du på det flade land kort vest for den såkaldte "Hovedstilstandslinie", hvor isen stoppede sin fremdrift fra sydøst under den sidste istid for ca. 15.000 år siden. Området er et enestående geologisk grænselandskab, hvor smeltevand blandet med sand - i det efterfølgende varmere klima - udjævnede området udenfor isen til flade hedesletter. Anderledes er det mod øst, hvor et kuperet is- og vandformet morænelandskab fremkom i takt med isens afsmeltningsvæk fra den gamle isrand.

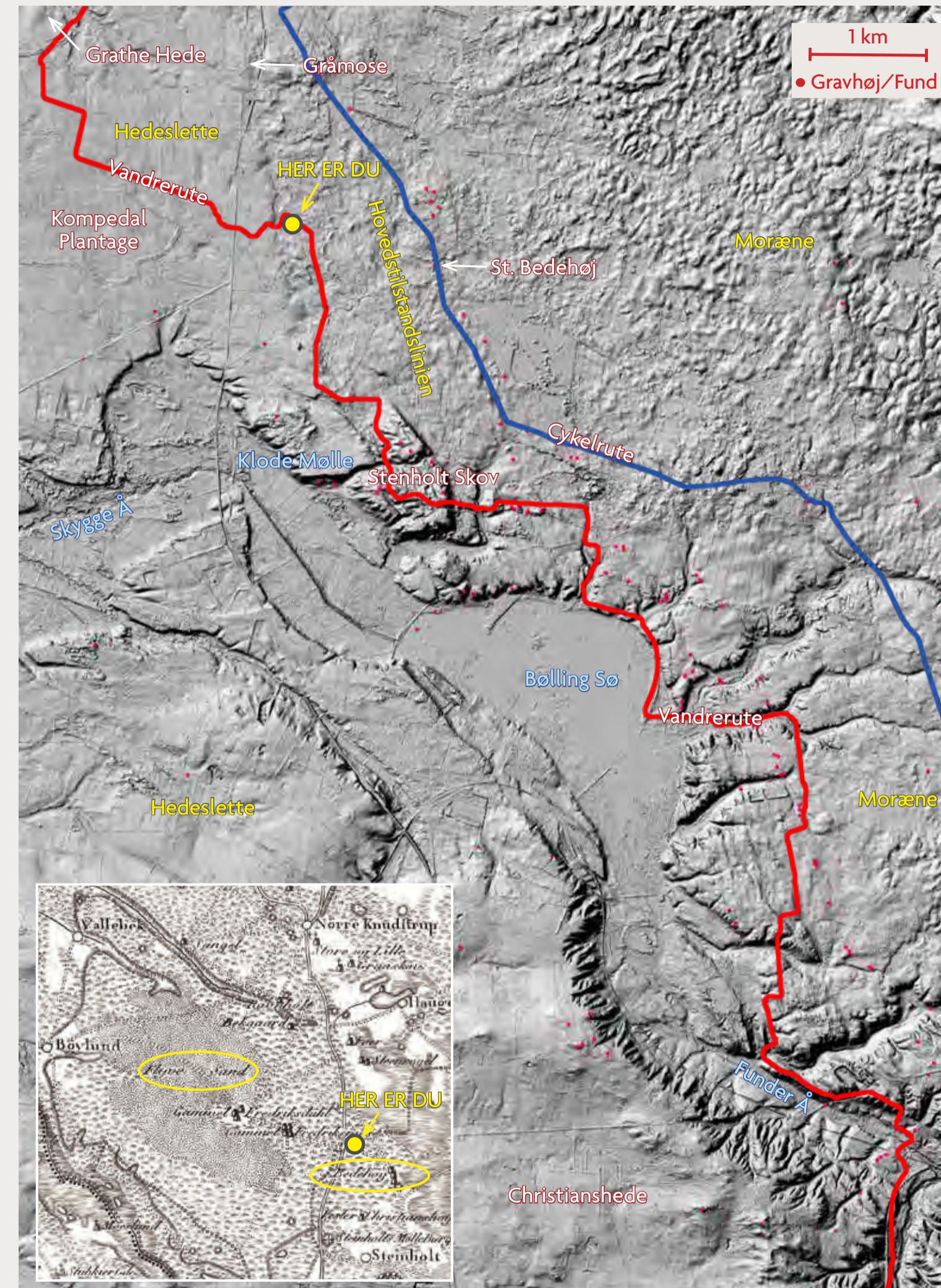
Bølling Sø, kun ca. 4 km mod sydøst, blev dannet af efterladt "dødis" i lavningen under isens tilbagegrænkning. Søen markerer også den gamle gletsjersport, hvorfra smeltevandet fra Funder Ådal blev trykket ud mod nordvest gennem Skygge og Karup Å til havet ved nutidens Limfjord.

Tidligere tiders vidstrakte heder er nu for størstedelen enten tilplantet eller opdyrket. Grathe Hede/Gråhede i den østlige del af Kompedal Plantage er en af de få undtagelser, som i dag tilmed kan opleves fra et stort udsigtstårn langs Hærvejsstien.

Udsigt over Grathe Hede.

Foto: NST ©

Overflade-scanning fra fly af området omkring Bølling Sø viser tydeligt landskabet øst og vest for sidste istids hovedstilstandslinie. Indsat et udsnit af Videnskabernes Selskabs kort fra år 1800 af området omkring nutidens Kompedal Plantage før beplantningen. Dengang var landskabet åbent og træløst. Endeløs hede og store åbne flyvesandsarealer skabte et ugæstfrit landskab. Lidar Scanning: COWI ©

Hærvejen nord for Dandiget

Bølling Sø ved Engesvang

Kirkestien i Stenhol Skov

Hærvejs-gravhøje

Grathe-stenen, Grathe Kapel

Hærvejen ved Christianshøj

Oldtidsruten øst om Bølling Sø og middelalder-ruten vest om søen via Klode Mølle forenes her i området ved Christianshøj - ligesom på Christianshede syd for søen. Gravhøje på datidens åbne hede og ved hulvejenes passage af dalene angav den ofte farefulde vejroute. Bronzealdergravhøjen "Store Bedehøj" ved Christianshøj ca. 1,5 km mod sydøst er blot en af mange i højrækken øst om Bølling Sø, gennem Stenhol Skov og videre mod nord over Gråmose og vest om Hauge -, Nipgård - og Hald Sø.

"Store Bedehøj" har måske sit navn fra Hærvejens store stuedrifter, som her kunne holde en pause og lade dyrene græsse (bede). En anden forklaring siger, at højen fungerede som bedested for skovlovinger på salgstur med deres trævarer og vognhjul til de skovfattige egne ved Holstebro og Skive.

Det åbne hedelandskab, Maleri af Georg Achen, 1900.

De store plantager - hedens afløser

En hede repræsenterer både natur og kultur, da den opstod som følge af rydning og afbrænding af skoven på magre jorder i bondestenalderen for ca. 5.000 år siden. Uden menneskelig indgraben vil en hede langsomt vokse til. Heden er derfor i sig selv ingen varig naturtype. Mennesket har udnyttet heden til husdyrs græsning, gravning af lyngtørv til brændsel og byggeri. Lyngen blev også slæbt til brug som vinterfoder til husdyr.

Frem til 1800-tallet var heden især i Jylland en dominérende landskabstype. I kraft af opdyrkning og tilplantning udgør heden nu kun 1/10-del af datidens størrelse - ca. 2% eller omkring 80.000 hektar af Danmarks areal.

I den vestlige del af Silkeborg Kommune er det især Gludsted, Hjøllund, Kompedal samt Ulvedal og Stendal Plantager som siden 1800-tallet er blevet anlagt på de gamle hedeflader, hvor store mængder træ - især nåletræ - nu produceres.

Along the Hærvej through Silkeborg Municipality

- Around the shelter area at Christianshøj

With 55 kilometres of waymarked hiking and cycling trail, the Hærvej route through Silkeborg Municipality offers unique natural and cultural experiences. The route follows the ancient travel corridor known as the Hærvej from north to south along the Jutland Ridge, which also forms a watershed. Here, people transporting animals and goods have for millennia been able to travel more or less dryshod, avoiding streams, lakes and bogs.

Here at Christianshøj, you are standing on the flat land a short distance west of the so-called 'Main Stationary Line', where the ice halted its progress from the south-east in the last Ice Age about 15,000 years ago. The area is a unique geological boundary landscape where, in the warmer climate that followed, meltwater mixed with sand levelled out the area outside the ice, creating flat outwash plains. This contrasts with the area to the east, where an undulating moraine landscape emerged, formed by ice and water as the ice melted away from the old ice front.

Bølling Lake, only about 4 km to the south-east, was formed by 'dead-ice' left behind in the depression as the ice retreated. The lake also marks the old subglacial tunnel mouth from which meltwater from Funder Valley was forced out north-westwards through Skygge and the River Karup to the Limfjord.

The extensive heaths of earlier times are now mostly either planted or cultivated. Grathe Heath/Gråhede in the eastern part of Kompedal Plantation is one of the few exceptions; today, moreover, it can be experienced from a big observation tower along the Hærvej Path.

The ancient route round the east of Bølling Lake and the medieval route round the west of the lake via Klode Mølle join near here at Christianshøj – as they also do at Christianshede to the south of the lake. Burial mounds on the open heath, as it then was, and where the sunken lanes traversed the valleys, indicated the often hazardous route. The Bronze Age barrow known as Store Bedehøj at Christianshøj, about 1.5 km to the south-east, is just one of many in the line of burial mounds running east of Bølling Lake, through Stenhol Forest and on northwards along the Hærvej road west of Lakes Hauge, Nipgård and Hald.

The Store Bedehøj may get its name from the big cattle drives that used the Hærvej and which could take a break here to let the animals graze ('bede' here meaning to break for food). Another explanation has it that the barrow functioned as a stopping-off point for pedlars travelling around with their wooden goods and cartwheels for sale to the timber-poor districts around Holstebro and Skive.

A heath represents both nature and culture, as it resulted from the clearance and burning of the forest on sparse soils in the Neolithic around 5,000 years ago. Without human intervention, a heath will slowly become overgrown. Heath is therefore not in itself an enduring type of natural landscape. Humans have exploited the heath in order to graze domestic animals and dig turf for fuel and building. The heather was also used as winter fodder for animals.

Until the 1800s, heath was a dominant landscape type, especially in Jutland. Now, owing to cultivation and planting, heathland amounts to only one-tenth of its size then – about 80,000 hectares, or 2% of the area of Denmark.

 Silkeborg
Kommune